

СТРАДАЊА СРБА У КОЊИЦУ И ТАРЧИНУ,
КЊИГА ДОКУМЕНАТА 2,
ДОКУМЕНТАЦИОНУ ГРАЂУ САКУПИЛА И ПРИРЕДИЛА
ДУШИЦА БОЈИЋ, БЕОГРАД, КОМЕСАРИЈАТ ЗА ИЗБЕГЛИЦЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, 1995, 296.

Недавно је Документациони центар Комесаријата за избеглице Републике Србије у Библиотеци "Страдања Срба" објавио **Страдања Срба у Сарајеву**, књигу докумената 1. Још се јавност са њом није честито ни упознала, а ових дана изашло је **Страдање Срба у Коњицу и Тарчину**, књига докумената 2 у поменутој библиотеци. Према обавештењима из Документационог центра у припреми су за објављивање следеће књиге докумената логораша Срба из других муслиманских логора са територије бивше Босне и Херцеговине. Према томе може да се говори о вредном издавачком, трајном подухвату екипе стручњака и приређивачу, историчару Душици Бојић.

Књига садржи Предговор, пет поглавља, Прилоге и Регистар **личних имена**. Њиховом кратком анализом излаже се садржај књиге за читаоце.

Као у претходној књизи и у овој у почетку приложена је географска карта са назнаком места и имена села која се помињу у тексту. Осим тога за свако место пр. Коњиц даје се исечак из географске карте дотичног места и ближе околине.

Предговор (стр. 5-24) приређивача Душице Бојић написан на основу литературе, дакле применом научног апарата, упознаје читаоца са историјатом Херцеговине и поближе са Коњицом и Тарчином, потребним за разумевање следећег текста.

Поглавље I (Личне изјаве сведока из Коњица), (27-43) садржи седам изјава логораша са краћим генералијама. Ту су подаци о вре-

мену и начину хапшења, затим опис живота у логорима и начину преласка у Републику Србију. Види се да је већина то урадила на илегалан начин.

Поглавље II (Личне изјаве сведока из Блага 1, Бјеловчине 3, Церића 2 и Доњег Села 1) (43-73). Иако скоро на беспутном терену, пр. села Блага, и тамо је стигла рука крвника. Ни колективно бежање српског становништва није им помогло да би се заштитили тј. да би се одбранили. Удружене хрватске и муслиманске снаге су их физички уништиле и село је етнички "очишћено" од Срба.

У селу Бјеловчине такође, хрватске и муслиманске снаге су заробиле све мушкарце Србе и одвеле их у логоре. У почетку су их довели у логор у Челебићу, па у логор у Коњицу и најзад повели у Фочу у циљу размене за заробљене муслиманске заробљенике.

Физички опстанак заробљених Срба није био ничим загарантован. Зависило је од расположења и воље злочинаца хоће ли их стрељати или не. Редовно су употребљавани за копање ровова на првим борбеним линијама. Поред тога обављали су и друге послове за муслиманске потребе и не само војне природе.

Из изјава логораша види се да их је повремено посећивала делегација Међународног Црвеног крста (МЦК). О томе се у овој књизи прилажу и потврде (66-68). Они затвореници који су се жалили код делегата МЦК, по њиховом одласку још више су злостављани, а често су и стрељани.

Поглавље III (Личне изјаве сведока из Брђана), (73-116) села са 70% српског и 30% муслиманског становништва. Отпочело се са смењивањем Срба са руководећих места у предузећима и установама. Понављају се злочини над Србима из 1941. уз додатак других. Женама није дозвољавано да носе црнину за својим погинулим рођацима и ближњим. Овде се прилажу имена убијених Срба према годинама старости (83-85), затим имена муслиманских злочинаца који су се истицали у злочинима против Срба (87-89) као што су паљење језика, забијање ексера испод ноката, претходно загрејаним на ватри (113).

Поглавље IV (Личне изјаве сведока из Брадине), (119-199). Село Брадина је имало 700 становника у мају 1992. године. Од тога 90% били су Срби. Више затвореника дају идентичне изјаве о мучењу у логорима. Силовање жена била је редовна појава.

Поглавље V (Личне изјаве сведока из Тарчина), (203-234). Како се види из изјава логораша Срба могли су, преко МЦК, да се јављају

својима (205-207). Његовом заслугом вршена је и размена заробљеника, па су на тај начин пуштани кућама.

У Прилозима (235-268) по сећању логораша, даје се њихов списак у логору "Силос Тарчин" на дан 31. марта 1994. године. Затим списак Срба са годинама рођења који су остали у логору "Силос Тарчин" до августа 1995; Општи преглед логораша по годиштима; Родитељи и потенцијални родитељи; Срби погинули радећи на првој линији фронта; Списак Срба убијених у логору "Силос Тарчин"; Списак Срба заробљених у селима Брђани, Брадина, Доње Село, Идбар, Челебићи, Церићи; Списак Срба убијених у логору Челебић; Списак Срба логораша у муслиманском логору "Мусала" у Коњицу од 3. јануара 1944. године; Списак Срба убијених у логору "Мусала" у Коњицу.

Значајан је део документације из Завичајног удружења Срба из Коњица којом су обавештавали светску јавност о страдању Срба на подручју њихове општине (253-268). Даје се Регистар личних имена (269-280) и Списак муслиманских и хрватских злочинаца који су извршавали злочине над Србима као и лица која су радила у логорима (281-284).

Документа објављена у ранијој књ. 1, и овој књ. 2 чине архивску грађу прве врсте. Свака изјава логораша Срба дата је после краћег времена од ослобођења из логора. Гледано са те стране нису могућа већа одступања, заборављања догађаја, а њихов потпис их чини веродостојним документом. Запажа се у изјавама да аутори не исказују велику мржњу према злочинцима, већ се само износе чињенице. И са те стране истраживачима на овом послу загарантована је веродостојност документа. Дате изјаве су још употпуњене оригиналним документима делегата МЦК које их и потврђују. Једном речју, ова књига представља оригиналан докуменат трајне вредности који нам говори о страдању Срба на начин који је непримерен овом времену тј. крају 20. века.

Др Слободан Д. Милошевић